

Zdaję sobie sprawę, że edukacyjnych stron internetowych zawierających interaktywne gry i zabawy jest znacznie więcej. Przedstawiłam tylko niektóre, chyba najczęściej wykorzystywane, lubiane przez uczniów i nauczycieli.

Mam nadzieję, że artykuły o wykorzystaniu tablicy interaktywnej w pracy z dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie, które ukazywały się w kolejnych numerach *Szkoły Specjalnej* (począwszy od numeru 3/2012), będą pomocne nauczycielom w ich pracy z uczniami. Możliwości wykorzystania tablicy interaktywnej przez twórczych nauczycieli są bowiem bardzo szerokie, a zajęcia z tablicą ciekawe, motywujące do pracy i wysiłku intelektualnego.

BEATA SZUROWSKA
APS, Warszawa

**PRAKTYCZNE KSZTAŁCENIE NAUCZYCIELI WCZESNEJ
EDUKACJI
REFLEKSJE I WNIOSKI Z REALIZACJI PROJEKTU
DOBRE PRAKTYKI – DOBRZY NAUCZYCIELE – SKUTECZNA
SZKOŁA**

*Poznaj siebie, zanim zechcesz poznać dzieci.
Zdaj sobie sprawę z tego, do czego sam jesteś zdolny,
zanim dzieciom pocznieś wykreślać zakres ich praw i obowiązków.
Ze wszystkich sam jesteś dzieckiem, które musisz poznać,
wychować i wykształcić przede wszystkim.*

Janusz Korczak

W ostatnich latach można zauważyć wzrost zainteresowania wczesną edukacją, szczególnie wychowaniem dzieci w wieku przedszkolnym. Coraz częściej podkreśla się znaczenie tego okresu nie tylko dla dalszej nauki, ale również dla przyszłego życia człowieka. Celem edukacji jest wychowanie człowieka twórczego, samodzielnego, który potrafi dostosować się do zmieniającej się rzeczywistości. K. Denek (1999, s. 61) uważa, że wyzwaniom współczesnego świata „może sprostać tylko człowiek wielostronnie wykształcony, zdolny do myślenia w kategoriach innowacyjnych i alternatywnych, energiczny, sprawny, wrażliwy na wartości, uznający je za dyrektywy postępowania, drogowskazy życia, czyli człowiek pełny”. Takiego człowieka może wychować tylko nauczyciel otwarty, nadążający za zmieniającą się rzeczywistością, wrażliwy na potrzeby wychowanków i bardzo dobrze przygotowany do zawodu. Nauczyciel małego dziecka powinien widzieć przyszłość, do której przygotowuje swojego wychowanka, i organizować proces wspomaganego rozwoju dziecka tak, aby zbudować fundamenty kompetencyjne w każdym obszarze edukacyjnym. W tym okresie rola nauczyciela jest niezwykle ważna – jest on opiekunem i pomocnikiem w codziennych działaniach, przewodnikiem na płaszczyźnie wiedzy i umiejętności oraz wzorem do naśladowania w świecie wartości i postaw moralnych.

Nie można zapomnieć, że w przedszkolu dziecko nabywa pierwsze doświadczenia edukacyjne, kształtuje nawyki i postawy, przyjmuje określone wzorce uczenia się

i określa siebie w nowej roli przedszkolaka i członka grupy. Te pierwsze doświadczenia, jeszcze na gruncie przedszkolnym, są bardzo ważne, gdyż często decydują o późniejszym stosunku dziecka do nauki i o jego przyszłych losach szkolnych, a potem zawodowych. To duże wyzwanie i odpowiedzialność, nie tylko dla przyszłych nauczycieli małego dziecka, ale również dla uczelni pedagogicznych. Zgodnie z Krajowymi Ramami Kwalifikacji kształcenie studentów opiera się na efektach kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Podkreślone i docenione zostało również kształcenie praktyczne, które jest warunkiem pełnego przygotowania przyszłych nauczycieli do zawodu.

Kompetencje współczesnego nauczyciela małego dziecka

Efekty edukacyjne powinny być określane i formowane w kategoriach pożądanych kompetencji. M. Czerepaniak-Walczak (1994, s. 47) definiuje kompetencje jako „szczególną właściwość człowieka, wyrażającą się w demonstrowaniu na wyznaczonym przez standardy poziomie umiejętności adekwatnego zachowania się, świadomości potrzeby i konsekwencji takiego zachowania oraz przyjmowania na siebie odpowiedzialności za własne sprawstwo”.

R. Kwaśnica (2003, s. 300) wyróżnia dwie kategorie kompetencji ważnych w zawodzie nauczyciela. Są to kompetencje praktyczno-moralne (interpretacyjne, moralne i komunikacyjne) oraz techniczne (normatywne, metodyczne i realizacyjne).

Warto zauważyć, że w zawodzie nauczyciela kompetencje nie pozostają niezmienną, są rozwijane i kształtowane przez cały okres pracy zawodowej. Ze względu na dużą zmienność środowiska pracy nauczyciel wychowania przedszkolnego zmuszony jest również do ciągłego rozwoju i nabywania nowych kompetencji, np. związanych z wyrównywaniem szans edukacyjnych, edukacją włączającą, prognozowaniem, diagnozowaniem i konstruowaniem programów działań naprawczych dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Ważne jest więc kształcenie nauczyciela otwartego, przygotowanego na zmiany, zdolnego do autorefleksji i zmotywowanego do ciągłego rozwoju zawodowego. Najlepiej jeśli umiejętności zawodowe są rozwijane w procesie uczenia mistrz/uczeń, kiedy student ma okazję obserwować doświadczonego nauczyciela w pracy, a potem samodzielnie prowadzić zajęcia pod jego kierunkiem.

Nie można pominąć w rozważaniach o kompetencjach nauczycielskich specyfiki współczesnego świata i wobec tego rzeczywistych wymagań stawianych przedstawicielom tego zawodu. K. Denek (2012, s. 95–98) uważa, że współczesnemu nauczycielowi potrzebne są kompetencje:

- prakseologiczne,
- komunikacyjne,
- współdziałania,
- kreatywne,
- informatyczne,
- moralne.

Według wymagań określonych w standardach kształcenia nauczycieli (Kacprzak 2006, s. 32) absolwent wyższej uczelni z dyplomem uprawniającym go do pracy w zawodzie nauczyciela powinien być tak przygotowany pod względem teoretycznym i praktycznym, aby:

- umiał korzystać z ułatwień, jakie daje mu w pracy postęp techniczny;
- chciał być życzliwym wychowawcą młodzieży (często na płaszczyźnie partnerstwa);
- umiejętnie budził autoedukacyjne potrzeby młodzieży;
- był życzliwym i fachowym doradcą rodziców;
- był animatorem (inspiratorem), organizatorem i często realizatorem różnych poczynań edukacyjno-kulturowych w stosunku do środowiska i szerszych kręgów społeczeństwa;
- prezentował wartościową osobowość oraz czuł potrzebę ustawicznego wielostronnego doskonalenia się;
- miał wyrobioną otwartą postawę wobec postępu naukowego, pedagogicznego, społecznego i kulturowego.

Specyfika pracy z małym dzieckiem również wymaga określonych umiejętności i predyspozycji zawodowych. Dziecko w wieku przedszkolnym jest zależne od osoby dorosłej, na której spoczywa obowiązek dbania o jego potrzeby, dlatego nie można zapominać o ważnych funkcjach opiekuńczych, które są typowe dla wykonywania obowiązków nauczyciela na tym etapie edukacyjnym. Istotne są też umiejętności w zakresie:

- diagnozowania, rozpoznawania potrzeb i możliwości dzieci;
- indywidualizowania procesu wychowania i nauczania opartego na rzeczywistych potrzebach i możliwościach dzieci;
- współpracy z rodzicami dziecka, szczególnie w sytuacjach trudnych;
- edukacji włączającej.

Mówiąc o kształceniu przyszłych nauczycieli warto przywołać słowa J.W. Dawida (1959, s. 36) odnoszące się do istoty bycia dobrym nauczycielem, powołania i miłości dusz: „jest to miłość, bo człowiek wychodzi poza siebie, troszczy się, bezinteresownie czyni coś dla drugiego; jest to miłość dusz, bo przedmiotem jej jest wewnętrzna duchowa treść człowieka, jego dobro moralne, jego oświecenie i udoskonalenie jako istoty duchowej. Dla nauczycieli z takim powołaniem każdy nowy uczeń to jakby rozszerzenie i przyrost własnej jego jaźni, to nowe zadanie do spełnienia w zakresie jego własnego osobistego życia”.

Z pewnością marzeniem każdej uczelni, która kształci przyszłych nauczycieli, jest przygotowanie do pracy osoby z powołaniem, miłością do drugiego człowieka i do zawodu. Należałoby sobie zadać pytanie, w jakim wymiarze ta Dawidowska istota bycia nauczycielem jest wynikiem kształcenia w trakcie studiów, a w jakim stanowią o niej osobowość i własne predyspozycje człowieka. Myślę, że tylko w określonym zakresie jest to dar, wiele zależy od właściwego przygotowania. Podkreślała to M. Grzegorzewska (1938, s. 95) pisząc: „Im nauczyciel jest lepszym człowiekiem, lepiej do pracy przygotowanym, im ma większą dla drugich życzliwość, głębszą o nich troskę i poczucie odpowiedzialności za swoją pracę, tym większy zostawi ślad w duszach dzieci”. Z pewnością ważne są określone predyspozycje, takie jak empatia, ciepło, pedagogiczna intuicja, prawość i odpowiedzialność za siebie i drugiego człowieka, ale to tylko elementy, które składają się na zawodowy sukces nauczyciela. Istotne jest również bardzo dobre przygotowanie teoretyczne i praktyczne oraz motywacja do nieustannego rozwoju osobowego i zawodowego.

J.W. Dawid (1959, s. 38) pisze również „że w życiu człowieka wypadkiem, momentem, który o życiu tym decyduje, może być i jest czasem jakiś jeden nauczyciel”. Wiemy bardzo dobrze, że nie tylko czasem, ale często spotkanie z dobrym, wrażliwym nauczycielem potrafi zmienić kierunek życia człowieka. Jest to szczególnie ważne

w pracy z małym dzieckiem, które jest w pełni zależne od osoby dorosłej, więc łączy je z wychowawcą szczególnie silna więź emocjonalna. Dla dziecka w wieku przedszkolnym nauczyciel jest niekwestionowanym autorytetem. To on pomaga budować dziecku poczucie własnej wartości, zwraca uwagę na jego mocne strony, jest blisko, żeby wskazać, jak pokonywać słabości i pracować w tych obszarach, które wymagają ćwiczeń. Ta nauczycielska wiara w małego człowieka czyni go silnym i szczęśliwym. Dobre doświadczenia z przedszkola mają bardzo duży wpływ na stosunek dziecka do przyszłej edukacji w szkole i są podstawą do budowania dobrych relacji z ludźmi.

Praktyki pedagogiczne

W *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r.* (Dz. U. Nr 0, poz. 131) czytamy: „Kształcenie powinno stanowić integralną całość zaprojektowaną tak, aby wiedza teoretyczna służyła przede wszystkim nabywaniu praktycznych umiejętności potrzebnych do wykonywania zawodu nauczyciela, dlatego też rozporządzenie kładzie znaczny nacisk na praktyczne przygotowanie do wykonywania zawodu”.

Praktyki pedagogiczne od dawna stanowią ważny problem w kształceniu przyszłych nauczycieli, a sposoby ich realizacji oraz jakość merytoryczno-dydaktyczna jest przedmiotem troski zarówno pracowników uczelni, nauczycieli w placówkach, jak i studentów. T. Lewowicki (2010) nazywa to nawet „(nie)przygotowaniem”. Zwraca uwagę na bardzo ważną rolę praktyk w kształceniu przyszłych nauczycieli, zauważa również, że znacznie obniżyła się dbałość o ich jakość merytoryczno-metodyczną. Uważa, że kształcenie praktyczne powinno być cyklem przemyślanych i dobrze przygotowanych zajęć, a „obowiązujące dzisiaj praktyki takie nie są, bo z reguły być w takim wydaniu nie mogą, ciągłym, starannie przygotowanym i prowadzonym wspólnie przez kadrę uczelni i nauczycieli szkół procesem praktycznego przygotowania” (tamże, s. 18). Powoduje to, że hospitacje i praktyki są „dość przelotnymi epizodami w edukacji przyszłych nauczycieli” (tamże).

Przygotowanie teoretyczne jest tylko jednym ogniwem kształcenia. Brak dobrego przygotowania praktycznego znacznie obniża kwalifikacje do wykonywania zawodu nauczyciela. R. Parzęcki (2012, s. 16) podkreśla, że „filozofia studiów nauczycielskich opiera się na paradygmacie wzajemnych powiązań i niezbędnej równowagi między teorią a praktyką, między racjonalizmem a empirią, czyli myśleniem opartym na rozumie, doświadczeniu oraz przeżyciach. Niemożliwe jest przygotowanie metodyczne przyszłych nauczycieli małego dziecka bez organizowania zajęć w placówkach przedszkolnych i klasach I–III. Bardzo ważne jest kształcenie teoretyczne, ale wiedza na temat tego, jak uczy się dziecko i jak wspomagać jego rozwój w określonym obszarze edukacyjnym, nie jest wystarczająca do nabycia kompetencji umożliwiających efektywną pracę z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Niezbędne są praktyki i zajęcia hospitacyjne, podczas których student ma możliwość obserwować doświadczonych nauczycieli, a także prowadzić zajęcia i weryfikować swoją wiedzę podczas pracy z małymi dziećmi. Konieczność takiego kształcenia podkreślona została także w *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r.* (Dz. U. Nr 0, poz. 131): „W związku z koniecznością integracji zdobywanych umiejętności z procesem kształcenia, praktyki zawodowe będą się odbywać w prze-

ważącej części równoległe z realizacją zajęć w uczelni. W trakcie praktyk studentowi (słuchaczowi) będzie się zapewniać różnorodne formy aktywności: wizyty w szkołach i placówkach, obserwowanie zajęć, asystowanie nauczycielowi prowadzącemu zajęcia, samodzielne prowadzenie zajęć, planowanie i omawianie zajęć prowadzonych przez siebie i innych (nauczycieli, studentów, słuchaczy)“.

W. Okoń (1991, s. 152) uważa, że praktyki pedagogiczne nadają sens edukacji nauczycielskiej, ponieważ dzięki nim studenci:

- stopniowo poznają rzeczywistość pedagogiczną i jej elementy oraz związki i zależności między nimi;
- uczą się analizować rzeczywistość pedagogiczną, jej elementy oraz związki i zależności między nimi;
- dostrzegają przyczyny własnych sukcesów i niepowodzeń w praktyce edukacyjnej;
- podejmują działania zmierzające do wyeliminowania nieodpowiednich i mało skutecznych czynności edukacyjnych;
- samodzielnie i świadomie podejmują coraz bardziej złożone i trudniejsze zadania edukacyjne;
- stopniowo zaczynają zdawać sobie sprawę z tego, że teoria stanowi solidną bazę do działań pedagogicznych i rozwijania kompetencji nauczycielskich.

Zgodnie z wymaganiami określonymi w rozporządzeniu ministra nauki i szkolnictwa wyższego obowiązki związane z organizacją praktyk spoczywają na uczelniach, które mają za zadanie zapewnić studentowi warunki do kształcenia praktycznego w określonej jego specjalnością rzeczywistości edukacyjnej.

Obowiązkiem uczelni jest zapewnienie studentom (słuchaczom) w trakcie praktyk:

- warunków umożliwiających zarówno uzyskanie przygotowania praktycznego w zakresie realizacji zadań wychowawczych i opiekuńczych, jak i poznanie różnych klas i zespołów uczniowskich oraz zdobycie odpowiedniego doświadczenia pedagogicznego w zakresie organizacji pracy przedszkola, szkoły lub placówki, planowania, realizowania i oceniania wyników procesu kształcenia;
- dostępu do pracowni specjalistycznych, sprzętu i pomocy dydaktycznych;
- opieki i nadzoru opiekuna praktyk;
- warunków umożliwiających samodzielne opracowanie konspektów lekcji lub scenariuszy zajęć opartych na informacjach i wskazówkach przekazanych przez opiekuna praktyk;
- warunków do prowadzenia lekcji (zajęć) z zastosowaniem technologii informacyjnej, w szczególności z wykorzystaniem treści i zasobów edukacyjnych znajdujących się na portalach internetowych.

Problemy związane z kształceniem praktycznym, z którymi borykają się uczelnie oraz studenci, to przede wszystkim:

- Brak placówek związanych z uczelnią. Z pewnością znacznie utrudnia to organizację praktyk na poziomie, jaki byłby zadowalający. Studenci często spotykają się z odmową i mają trudności ze znalezieniem placówki, w której mogą realizować praktyki.
- Brak kontaktu opiekuna praktyk z placówką z opiekunem praktyk na uczelni. Uniemożliwia to rzetelną ocenę i omówienie problemów studenta.
- Częste, mimo wymagań określonych w programie praktyk, sprowadzanie studentów do roli obserwatorów i pomocników, zbyt mało okazji do podejmowania samodzielnych działań, podczas których studenci najwięcej się uczą.

Dobre praktyki – dobrzy nauczyciele – skuteczna szkoła – refleksje nauczycieli APS , studentów, opiekunów w placówce i metodyków

Celem projektu *Dobre praktyki – dobrzy nauczyciele – skuteczna szkoła* jest przede wszystkim podniesienie jakości praktyk realizowanych w trakcie studiów i lepsze przygotowanie przyszłych nauczycieli do wykonywania zawodu. Projekt jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i realizowany przez Akademię Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w partnerstwie z Biurem Edukacji Urzędu m.st. Warszawy oraz innymi partnerami: Fundacją Pomocy Ludziom Niepełnosprawnym, Towarzystwem Przyjaciół Integracyjnych Społecznych Szkół Podstawowych, warszawskim Kołem Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Didasko SP.J.J. Białobrzescy, Edukacja Pro Futuro sp.z.o.o.

W ramach projektu praktyki realizują studenci następujących specjalności studiów I stopnia:

- Animacja społeczno-kulturowa.
- Tyflopädagogika.
- Wychowanie przedszkolne.
- Edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych.
- Logopedia.
- Pedagogika niepełnosprawnych intelektualnie.
- Pedagogika wczesnoszkolna i korekcyjna.
- Pedagogika terapeutyczna.
- Pedagogika zdolności i technologia informacyjna.
- Surdopedagogika.

Studenci specjalności Wychowanie przedszkolne realizują praktyki w wybranych placówkach przedszkolnych oraz klasach I–III według szczegółowych wytycznych określonych w harmonogramach i programach praktyk. Ponadto zaplanowane zostały godziny praktyk hospitacyjnych do realizacji razem z wybranymi przedmiotami metodycznymi. Systematyczne spotkania nauczycieli z APS, metodyków, nauczycieli z placówek oraz studentów pozwalają na lepsze przygotowanie się do odbycia praktyk, bieżące rozwiązywanie pojawiających się problemów i dokonywanie zmian w celu podniesienia jakości kształcenia praktycznego. W celu ułatwienia kontaktu i umożliwienia bieżących konsultacji między nauczycielami APS, studentami, metodykami i koordynatorami w placówkach została utworzona platforma internetowa, która bardzo dobrze spełnia swoją funkcję. Warto dodać, że placówki uczestniczące w projekcie otrzymały laptopy, tablice interaktywne wraz z oprogramowaniem oraz kamery do rejestracji i praktyk studenckich (w celu ich późniejszej analizy i oceny).

Praktyki indywidualne realizowane są po wcześniejszej rejestracji, która odbywa się jesienią. Zanim student trafi do placówki, spotyka się z metodykiem w celu omówienia dokumentacji, wytycznych oraz wymagań związanych z zaliczeniem praktyk. Jednocześnie są organizowane spotkania z koordynatorami z placówek, na których metodyk i opiekun merytoryczny specjalności może przekazać informacje, omówić założenia merytoryczne oraz wymagania przedstawione studentom. Dzięki stałemu kontaktowi wszystkie problemy i wątpliwości są rozwiązywane i wyjaśniane na bieżąco. Taka organizacja z pewnością pozwala na lepsze przygotowanie studentów i placówek do realizacji praktyk według wytycznych opracowanych przez pracowników APS. Dodat-

kowo powołano zespół merytoryczny specjalności Wychowanie przedszkolne, w skład którego wchodzi student, koordynator z placówki, metodyk i opiekun merytoryczny z ramienia APS. Spotkania zespołu służą bieżącemu opiniowaniu, pozwalają na szybką reakcję i dokonywanie zmian jeszcze w trakcie trwania projektu.

Wprowadzona *Rozporządzeniem MEN z dnia 23 grudnia 2008 r.* (Dz. U. RP 2009, Nr 4, poz.17) podstawa programowa wychowania przedszkolnego wyraźnie określa specyfikę pracy z dzieckiem w przedszkolu. Oprócz obserwowania i prowadzenia zajęć studenci powinni przebywać z dziećmi podczas zabaw swobodnych w sali i na dworze, w czasie spacerów i wycieczek, spożywania posiłków, wykonywania czynności higienicznych oraz odpoczynku. Podczas przygotowania studenta do odbywania praktyk zwracamy uwagę na różnorodność działań w przedszkolu. Zależy nam na tym, żeby studenci przebywali w placówkach w różnych dniach i o różnych porach, ponieważ tylko wtedy są w stanie zaobserwować i poznać rzeczywistą pracę z małym dzieckiem.

Nauczyciele z placówek uczestniczących w projekcie zwracają uwagę na korzyści płynące ze współpracy z wyższą uczelnią. Z pewnością praktyki są lepiej zorganizowane. Ponadto pracownicy placówki mogą się konsultować z metodykami i nauczycielami APS. Należy dodać, że konsultacje te nie zawsze dotyczą praktyk. Nauczyciele z placówek korzystają z porad i pomocy merytorycznej nauczycieli APS w sprawach, które nie są związane z praktykami, ale np. z problemami konkretnych dzieci czy dotyczą konkretnych rozwiązań metodycznych. Pytają o literaturę metodyczną i proszą o zaopiniowanie pomocy dla przedszkolaków. Nauczyciele z dłuższym stażem podkreślają, że dzięki studentom poznają nowe metody pracy, co inspiruje ich do pracy i rozwoju zawodowego.

Na obu stronach korzyści zwracają uwagę koordynatorzy z Przedszkola nr 132 oraz Przedszkola nr 172 w Warszawie: „Przedszkole dzięki udziałowi w projekcie ma stały kontakt z młodymi studentami, dostęp do nowych metod, technologii i sprzętu multimedialnego oraz nowego młodszego spojrzenia na edukację przedszkolną. Projekt ten umożliwi również studentom zdobycie umiejętności potrzebnych w zawodzie nauczyciela. Daje im możliwość zapoznania się z różnymi formami i metodami stosowanymi w pracy z małymi dziećmi oraz zdobycia doświadczenia i praktyki tak potrzebnych do pracy w przedszkolu. Dobrze przygotowany student, po odbyciu dobrze zorganizowanych i zaplanowanych praktyk to w przyszłości dobry nauczyciel”. „Projekt to inicjatywa mająca pozytywny wpływ na wszystkich, którzy w nim mają szansę uczestniczyć. Studenci nie tylko poznają metody i formy pracy z dziećmi, ale mają również szansę uczestniczenia w codziennym życiu przedszkola, angażując się w proponowane działania poznają specyfikę funkcjonowania placówki od kuchni. Obserwując pracę nauczycieli poznają blaski i cienie tego zawodu, co pozwala im na weryfikację dotychczasowych poglądów.

Pozytywny wpływ Projektu dotyczy również przedszkolaków, które mają możliwość nawiązania kontaktu z osobami spoza placówki, uczą się z nimi współpracować, budować prawidłowe relacje interpersonalne, utrwalają zasady dobrego wychowania. Dzieciom projekt daje wiele radości. Cieszą się, gdy studenci odwiedzają przedszkole i proponują im ciekawe zajęcia. Dla nauczycieli uczestniczących w Projekcie stanowi on inspirację do działania, poszukiwania nowych metod pracy, którymi można zainteresować studentów, pozwala wyzbyć się codziennej rutyny, spojrzeć na swoją pracę z dystansu. W naszym przedszkolu cenimy sobie zwłaszcza informacje zwrotne od

studentów, które wykorzystujemy do modyfikacji naszych działań, co owocuje dobrą współpracą i wzajemną sympatią”.

Studenci również doceniają kształcenie praktyczne realizowane w ramach projektu. Trzeba jednak dodać, że widać różnicę zarówno w opiniach, jak i podejściu do praktyki przez studentów z I, II i III roku studiów. Studenci I roku zwykle nie potrafią być refleksyjni, często proszą o większą samodzielność, narzekają na stracony czas podczas zapoznawania się z dokumentacją czy funkcjonowaniem placówki. Preferują obserwowanie zajęć, nie dostrzegają pełnego wymiaru pracy nauczyciela wychowania przedszkolnego. Na II roku studiów realizowane są przedmioty metodyczne, studenci mają większą wiedzę i chętniej sprawdzają ją w praktyce. Podczas omawiania praktyk pojawiają się konkretne pytania, widać troskę o dziecko i chęć dalszego doskonalenia się. Jednak najgłębszą refleksyjność i krytyczne podejście do swoich działań podczas praktyk można zauważyć u studentów III roku. Potrafią już określić swoje mocne i słabe strony oraz wymienić te obszary, które wymagają jeszcze nauki i szkolenia. Oczekują rzetelnej oceny, szczegółowego omówienia prowadzonych zajęć i wskazówek do dalszej pracy. Wtedy też uczą się najchętniej, ponieważ mają już solidne podstawy merytoryczne i metodyczne oraz świadomość, że za kilka miesięcy staną przed dziećmi jako samodzielni nauczyciele. To często budzi obawy, o których należy rozmawiać. Dobrze, jeśli student może wszystkie wątpliwości omówić ze swoim opiekunem w placówce. Studenci często są bardzo niepewni, ponieważ widzą, jak dobrze radzi sobie nauczyciel, jednak mimo starań nie udaje im się równie dobrze przeprowadzić zajęć. Podkreślają, że ważne są dla nich szczerze rozmowy z nauczycielami, którzy opowiadają o początkach swojej drogi zawodowej, o swoich obawach i rozterkach. Dzięki dobrze zorganizowanym praktykom student ma okazję podjąć ostateczną decyzję dotyczącą swojego zawodu.

Podczas rozmów przeprowadzanych po odbyciu praktyk często słyszymy zwierzchnia i refleksje: „Wiem, że lepiej czuję się w przedszkolu niż w szkole”. „Wolę pracować z małą grupą lub indywidualnie z dzieckiem”. „Chciałabym pracować w przedszkolu integracyjnym”. „Z pewnością będę szukać pracy w szkole, nie w przedszkolu, bo wolę pracować ze starszymi dziećmi”. Zawsze bardzo poważnie traktujemy takie słowa, ponieważ praca z małym dzieckiem wymaga określonych predyspozycji. Dobrze, jeśli student odbywający praktyki potrafi nie tylko ocenić swoje umiejętności i wiedzę, ale również określić siebie w nowej roli – nauczyciela małego dziecka.

Zdarza się także, że po odbyciu praktyk studenci dochodzą do wniosku, że nie będą pracować w tym zawodzie. Wybierają wtedy inne studia lub studiują inną specjalność jednocześnie. Na ten ważny aspekt weryfikacji swoich wyobrażeń na temat przyszłego zawodu z rzeczywistością edukacyjną zwraca uwagę koordynator z Przedszkola nr 317 w Warszawie: „Praktyki pedagogiczne prowadzone w ramach projektu *Dobre praktyki – dobrzy nauczyciele – skuteczna szkoła* są niezbędnym etapem przygotowania studentów do pracy nauczyciela. Zadaniem ich jest jak najlepsze zapoznanie przyszłych pedagogów z warunkami organizacyjnymi panującymi w placówkach oświatowych, umożliwienie sprawdzenia się w pracy dydaktycznej i wychowawczej. Bywa, że jest to moment, w którym student ostatecznie podejmuje decyzję o tym, by po ukończeniu studiów podjąć pracę z dziećmi w wieku przedszkolnym. Praktyki stanowią zatem szansę sprawdzenia predyspozycji studenta do tego zawodu i zastosowania zdobytej na studiach wiedzy w praktyce. Takie niespotykane ujęcie praktyk

realizowanych w ramach projektu *Dobre praktyki – dobrzy nauczyciele – skuteczna szkoła* umożliwiają właściwą weryfikację rzeczywistego przygotowania i predyspozycji kandydatów Akademii Pedagogiki Specjalnej na przyszłych pedagogów – niezwykle ważnego społecznie zawodu”.

Oprócz praktyk indywidualnych w ramach projektu realizowane są również praktyki hospitacyjne w ramach wybranych przedmiotów. Nauczyciele prowadzący zwracają uwagę na następujące aspekty:

- możliwość weryfikacji wiedzy w praktyce, lepsze rozumienie omawianych zagadnień i rozwiązań metodycznych;
- małe, 5-osobowe grupy nie zaburzają pracy w placówkach i pozwalają na indywidualny kontakt studentów z nauczycielem i dziećmi;
- nabywanie umiejętności niezbędnych w zawodzie nauczyciela, które związane są z praktycznym działaniem w rzeczywistości edukacyjnej;
- osiąganie celów hospitacji dzięki komunikacji między nauczycielem APS i nauczycielem w placówce. Jasne wytyczne, omówienie założeń i pomoc w organizowaniu określonych sytuacji edukacyjnych sprawia, że godziny hospitacyjne są bardzo dobrze wykorzystane i stanowią ważne ogniwo kształcenia w ramach określonego przedmiotu.

O tym, w jaki sposób praktyki hospitacyjne realizowane w ramach przedmiotów pomagają kształtować pożądane umiejętności, mówią nauczyciele prowadzący przedmioty Diagnostyka i zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz Wychowanie i kształtowanie umiejętności społecznych dzieci – metodyka: „W ramach prowadzonego przeze mnie przedmiotu Wychowanie i kształtowanie umiejętności społecznych dzieci – metodyka, studenci uczestniczyli w zajęciach w wybranych przedszkolach na terenie Warszawy. Obserwacja prowadzonych przez profesjonalistów zajęć i czynne uczestnictwo w nich pozwoliły kształtować w nich kompetencje komunikacyjne i społeczne. Rozwój tych umiejętności społecznych jest istotnym elementem w edukacji młodych pedagogów. Stanowi również niezbędny element osobowości nauczycieli. Zdolność do współpracowania z innymi ludźmi, zarówno z dziećmi, jak i ich rodzicami, rozumienie dziecięcych potrzeb to podstawa do skutecznego motywowania i inspirowania swoich podopiecznych. Prace pisemne, będące zwieńczeniem zajęć odbytych w placówce, wyraźnie świadczą o dużym zaangażowaniu studentów w obserwowanie i analizowanie dziecięcych zachowań. Dzięki temu mogli oni dokonać diagnozy umiejętności społecznych dzieci oraz zaplanować działania wspomagające rozwój tych dzieci, które nie opanowały w wystarczającym stopniu diagnozowanych kompetencji”. „Praktyki hospitacyjne realizowane w ramach przedmiotu Diagnostyka i zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze mają specyficzny charakter, ponieważ studenci uczą się obserwować i rozpoznawać potrzeby dzieci. Nabywanie kompetencji niezbędnych do prowadzenia diagnozy pedagogicznej wymaga ścisłego łączenia teorii z praktyką. W placówkach przedszkolnych studenci mogli obserwować nauczycieli podczas przeprowadzania badań diagnostycznych, uczyli się prowadzenia i dokumentowania obserwacji, wybierali narzędzia, karty i opracowywali zadania diagnostyczne niezbędne do sprawdzenia określonych umiejętności. Następnie w grupach samodzielnie (ale pod kierunkiem doświadczonego nauczyciela) przeprowadzali diagnozę dziecka w wieku przedszkolnym, która była omawiana na ćwiczeniach. Dzięki temu studenci na bieżąco mieli okazję zauważać trudności, rozwiązywać problemy i uczyć się pod

kierunkiem nie tylko nauczyciela akademickiego, ale również nauczyciela w przed-szkolu”.

Reasumując warto zwrócić uwagę, że realizacja projektu *Dobre praktyki – dobrzy nauczyciel – skuteczna szkoła* nie tylko wpływa na jakość praktycznego kształcenia przyszłych nauczycieli, ale również przynosi wiele innych korzyści. Przedszkola i szkoły uczestniczące w projekcie poznają nowe rozwiązania metodyczne, mogą liczyć na pomoc i konsultacje pracowników APS. Przede wszystkim jednak praktyki są niezwykle ważnym ogniwem kształcenia kandydatów na nauczycieli. Studenci mają nie tylko możliwość rzeczywistego poznania codziennej pracy z małym dzieckiem i nabywania umiejętności zawodowych w praktyce, ale również cennego uczenia się przez obcowanie z doświadczonym nauczycielem/mistrzem. Dobry opiekun praktyk rozbudza zainteresowanie zawodem, pomaga studentowi stać się refleksyjnym pedagogiem, rozwija w nim potrzebę poznawania siebie, tak aby każdego dnia stawał się on lepszym nauczycielem. Obserwując prowadzone zajęcia trudno nie zauważyć, że to dopiero początek dojrzewania i stawania się dobrym nauczycielem, ale widać, że wielu studentów czerpie radość z obcowania z dziećmi, jest wrażliwych na ich problemy, chce się uczyć i rozwijać. To bardzo dobrze rokuje i daje szansę na bycie nauczycielem z powołaniem i Dawidowską duszą.

Bibliografia

- Czerepaniak-Walczak, M. (1994). *Kompetencje nauczyciela w kontekście założeń pedagogiki emancypacyjnej*. Białystok: Wydawnictwo „Trans Humana”.
- Dawid, J.W. (1959). O duszy nauczycielstwa. W: W. Okoń (red.), *Osobowość nauczyciela*. Warszawa: PZWS.
- Denek, K. (1999). *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Denek, K. (2012). *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Przyszłość kształcenia nauczycieli*. T. III. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I.
- Grzegorzewska, M. (1938). *Znaczenie wychowawcze osobowości nauczyciela*. Warszawa: Chowanna.
- Kacprzak, L. (2006). *Pedeutologiczne rozważania o nauczycielu*. Piła: Wydawnictwo PWSZ.
- Korczak, J. (1957–1958). *Wybór pism*. T. 1. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Kwaśnica, R. (2003). Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu. W: Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika*. T. II. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lewowicki, T. (2010). O jakości kształcenia nauczycieli – uwagi niemodne. *Ruch Pedagogiczny*, 5–6, 5–22.
- Okoń, W. (1991). *Rzecz o edukacji nauczycieli*. Warszawa: WSiP.
- Parzęcki, R. (2012). „Q” praktyce kształcenia nauczycieli. Wstęp do dyskusji. W: M. Krzemiński, B. Moraczewska (red.), *Praktyki pedagogiczne ważnym ogniwem w procesie kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej*. Włocławek: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Dz. U. 2012, Nr 0, poz. 131.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz. U. 2009, Nr 4, poz. 17.